

Scientific Bulletin of Chełm
Section of Pedagogy
No. 1/2019

HISTORYCZNY ROZWÓJ PRAWA PRACY SOCJALNEJ W SZKOCJI
HISTORICAL DEVELOPMENT OF SOCIAL WORK LAW
IN SCOTLAND

LESZEK AFTYKA

Catholic University in Ružomberok (Slovakia)
e-mail: aftyleks@googlemail.com

ABSTRACT: *In Scotland, charity has been around since the beginning of its statehood. Initially, helping poor people was not formalized. The first legal act: Poor Law, obliged to help the disabled, as well as people deprived of their livelihood. The article discusses the historical development of social work law in Scotland. Reflecting on the historical development of social work law in Scotland, two legal acts should be distinguished: the Social Work Act of 1968, and the Children Act of 1995, which regulate the principles of the work of social workers.*

KEY WORDS: *law, social work, charity*

WPROWADZENIE

Działalność dobroczynna w Europie występuje już od starożytności. Od zawsze żyli bowiem ludzie bogaci i biedni. Z różnych powodów ci pierwsi pomagali tym drugim. Działania te jednak nie były sformalizowane (Tokarek, 2007, p. 381). Najstarszą formą pomocy dla ludzi potrzebujących wsparcia była opieka realizowana w dużych, wielopokoleniowych rodzinach. Funkcjonowało w nich niepisane prawo opiekowania się krewnymi, a zwłaszcza gdy dotknęło ich sieroctwo, inwalidztwo, starość itp. (Kamiński, 2004, p. 9). Istniała również pomoc sąsiedzka. Rex Austin Skidmore uważa, że „nawet w czasach jaskiniowców pomoc sąsiedzka w problemach osobistych i rodzinnych należała do zjawisk codziennych. Niemal na pewno do miejsc, gdzie mieszkali najmądrzejsi z nich, wiodły ścieżki wydeptane przez ludzi, pragnących by ich ktoś wysłuchał i pomógł im” (Skidmore, 1996, p. 40).

W dziejach Europy mamy liczne przykłady dobrowolnego świadczenia dla innych przez osoby prywatne, organizacje charytatywne i zakony religijne. Cechy handlowe i „towarzystwa przyjazne” (prekursorzy współczesnych związków zawodowych) były bardzo aktywne w zapewnianiu pomocy swoim członkom i ich rodzinom (Ferguson, p. 10).

Państwowe mechanizmy takich świadczeń mają zdecydowanie krótszą historię. Ogólny przepis publiczny: *Prawo dla Ubogich* był skierowany do biedaków i pomoc ta niosła znaczące piętno społeczne dla odbiorców. Zmiana nastąpiła od „zwykłego dostarczania przez państwo korzyści materialnych do szerokiej gamy indywidualnie ukierunkowanych usług, które próbują zaspokoić różnorodne potrzeby osobiste” (Stair Memorial Encyclopedia, p. 1). Obecnie świadczenie usług socjalnych rozszerzyło się i dotyczy już nie tylko bardzo ubogich, ale obejmuje znacznie szerszą część społeczności (Stair Memorial Encyclopedia, p. 1).

RYS HISTORYCZNY

Historycznie, świadczenia socjalne w Wielkiej Brytanii opierały się na *Prawie dla Ubogich* i związanych z nim domach dla biedaków. Szkockie *Prawo dla Ubogich* wymagało, aby odbiorcami pomocy byli niepełnosprawni, a także biedacy pozbawieni środków do życia (Ferguson, p. 2). Historyczne

wydarzenia – ekspansja populacji ludności, wojna i rewolucja przemysłowa – przyczyniły się do pogłębienia ubóstwa. W związku z tym, w 1832 roku została utworzona Królewska Komisja ds. Ubogich. W wyniku jej działań znowelizowano *Prawo dla Ubogich* z 1834 roku. Ogólna koncepcja zakładała, że praca jest bardzo cenna i że należy dołożyć wszelkich starań, aby zubożałych otrzymujących zasiłki zachęcić do pracy i jednocześnie zniechęcać do otrzymywania zasiłków. Dążono również do tego, aby chorzy i dzieci byli trzymeni oddzielnie od ubogich (Gibbons-Wood, p. 3).

Na przełomie XIX i XX wieku troska o dzieci była znaczna. *Ustawa o Dzieciach* z 1908 roku stworzyła możliwość, by dzieci zaniedbane mogły zostać przeniesione do bezpiecznych miejsc. W ustawie wprowadzono różne zakazy dotyczące dzieci, w takich sprawach jak: palenie papierosów, spożywanie alkoholu, przebywanie w domach publicznych lub zmuszanie dzieci do żebrania. Działalność filantropów skupiała się głównie na dzieciach. Osobom starszym i przewlekle chorym poświęcano niewiele uwagi. Królewska Komisja ds. praw dla ubogich i ulgi w cierpieniu, w swoim raporcie z 1909 roku stwierdziła, że ogromna większość osób starszych i ubogich w instytucjach pomocowych znajdowała się w dużych placówkach o niskim standardzie (Gibbons-Wood, p. 3).

Wydarzenia II wojny światowej przyczyniły się do wzrostu świadomości społecznej i pragnienia zmian w zakresie pomocy społecznej. W 1948 roku zniesione zostało *Prawo dla Ubogich*. Nowe podejście do świadczenia opieki społecznej zostało określone w *National Assistance Act* z 1948 roku. W ramach państwa opiekuńczego opracowano formułę pomocy społecznej, która koncentrowała się na indywidualnych potrzebach, bez uciekania się do poczucia winy lub wstydu. Celem państwa było dążenie do równowagi między promowaniem praw jednostek w bardziej zaawansowanym społeczeństwie przemysłowym, zabezpieczając jednocześnie interesy klasy robotniczej (Levitt, p. 205; Gibbons-Wood, 2008, p. 4).

Bezpośrednio po drugiej wojnie światowej zawód pracownika socjalnego można scharakteryzować za pomocą trzech podstawowych kategorii:

- 1) pracowników socjalnych zatrudnionych przez lokalne władze, którzy zajmowali się świadczeniem opieki społecznej na mocy *National Assistance Act* z 1948 roku;

- 2) wyspecjalizowanych pracowników, którzy pracowali na podstawie specjalistycznych przepisów odpowiadających na zidentyfikowane potrzeby;
- 3) półprofesjonalnych pracowników pracujących w sektorze wolontariatu, głównie w organizacjach charytatywnych (Social Services in Scotland, p. 106; L. Gibbons-Wood, 2008, p. 4).

Ustawa o Dzieciach z 1948 roku utworzyła Radę Doradczą ds. Opieki nad Dziećmi w Anglii i Walii oraz w Szkocji. Ustawa nakładała na władze lokalne obowiązek przyjęcia dziecka pod opiekę, gdy nie było rodzica lub opiekuna, dziecko zostało porzucone lub zagubione lub jeżeli rodzic lub opiekun był czasowo lub na stałe niezdolny do opieki nad dzieckiem. W takich przypadkach władze lokalne mogły w pewnych okolicznościach przyjąć wszystkie prawa rodzicielskie nad dzieckiem (L. Gibbons-Wood, 2008, p. 5).

Druga wojna światowa radykalnie zmieniła postrzeganie osób starszych. Titmuss uważa, że: „Problem osób starszych i przewlekle chorych był wystarczająco poważny w czasie pokoju; w czasie wojny groziło, że zadanie pomocy starszym stanie się niewykonalne. Tysiące osób, którymi wcześniej opiekowano się w domu, domagały się przyjęcia do szpitali, kiedy rodziny były rozdzielane, kiedy domy były uszkodzone lub zniszczone (Titmuss, 1950, p. 559)”. Powszechne wysiedlenia i wyobcowanie wywołane wojną miały dramatyczny wpływ na trudną sytuację osób starszych i wywołały poważny problem społeczny. Odpowiedzią na ten narastający problem była *Ustawa o Pomocy (National Assistance Act)* z 1948 roku. Zapisano w niej, że władze lokalne mają zająć się rozwiązywaniem problemów osób starszych i potrzebujących (Gibbons-Wood, 2008, p. 5).

CZASY WSPÓŁCZESNE

Ustawa o Pracy Socjalnej (Szkocja) z 1968 roku, w przeciwieństwie do stanowiska w Anglii i Walii, włączyła służby kuratorskie do ogólnych komórek pracy socjalnej i wprowadziła inny sposób postępowania w sprawach dzieci poprzez system przesłuchań (Guthrie, 2016, p. 6). Zgodnie z ustawą, usługi socjalne świadczone były przez cztery agencje: opieki społecznej, służby zdrowia, służby probacyjne - kuratele i departamenty dla dzieci. Działy opieki społecznej, zdrowia i dzieci były w całości zarządzane przez władze lokalne. Ustawa połączyła

w kompleksową usługę dotychczasową ofertę dla dzieci, przestępców i osób w podeszłym wieku, upośledzonych fizycznie i upośledzonych umysłowo. Połączona funkcja reprezentowała powiązanie usług władz lokalnych – z funkcjami związanymi ze służbą zdrowia (Murphy, p. 49, 165).

Ustawa ma ogromne znaczenie związane z jej nazwą. Uważa się, że tworzy ona uznanie i rozpoznanie zawodu pracownika socjalnego oraz definiuje charakter usługi, która ma być świadczona społeczności (Cooper, p. 50). Nowa struktura prawna wymagała od władz lokalnych (głównie rad powiatów) powołania komitetów ds. pracy socjalnej i powołania dyrektorów ds. pracy socjalnej. Z całą pewnością stanowiła zerwanie z przeszłością, zapowiadała zbudowanie profesjonalnej struktury kadrowej oraz świadczenie usług socjalnych na jak najwyższym poziomie (Moore and Wood, 1992, p. 287). Szkocja była pierwszym krajem w Wielkiej Brytanii, który opracował kompleksowy system osobistych usług socjalnych (Cooper, p. 33).

Drugim przełomowym dokumentem była *Ustawa o Dzieciach* (Szkocja) z 1995 roku – *The Children (Scotland) Act 1995*, która znacznie zreformowała ustawę dotyczącą opieki i ochrony dzieci oraz wprowadziła inne istotne reformy. Jest ona podstawową ustawą dotyczącą opieki i ochrony dzieci. Większość przepisów weszła w życie w 1997 roku, a kolejna dekada uwypukliła wiele braków w ramach prawnych. W listopadzie 2002 roku, podczas audytu usług dla dzieci, stwierdzono, że „Zadaniem wszystkich jest upewnienie się, że wszystko jest w porządku” i zalecono:

- odnowienie procedur i procesów działań przez agencje w taki sposób, aby wszystkie znały swoje obowiązki,
- rozszerzenie kompetencji komitetów ochrony dzieci i zmiana struktury,
- wzmocnienie ustaleń dotyczących rozpowszechniania wiedzy między agencjami,
- zintegrowany plan opieki nad dziećmi,
- odnowienie formy wywiadu z dziećmi w potrzebie, a w szczególności podstawy skierowania dziecka na wywiad (<https://www.webarchive.org.uk/wayback/archive/20180213002246/http://www.gov.scot/Publications/2002/11/15820/14013>).

W tym samym miesiącu szkocki organ wykonawczy odpowiedział na te zalecenia i ogłosił trzyletni program reformy ochrony dzieci. Pierwszą

odpowiedzią był przegląd systemu przesłuchań dzieci. Chodziło o to, że dzieci nie otrzymywały pomocy, gdy było to wymagane i były często niepotrzebnie wciągane w proces przesłuchań. Również system był nieodpowiedni, aby poradzić sobie z bardziej uporczywymi lub poważnymi przestępcami. Członkowie panelu byli często słabo wspierani i sfrustrowani, gdy ich decyzje były podejmowane nie zawsze właściwe dla każdego dziecka. Propozycje działania miały na celu konsultacje w sprawie proponowanych zmian w zakresie wszystkich usług dla dzieci. Kluczowe obszary zmian skoncentrowane na zachęcaniu do wspólnej pracy, wprowadzenie skoordynowanych ocen i planów opieki nad dziećmi, przepisywanie podstaw odwołania i rozwiązywanie problemów członków panelu.

W wyniku programu reform, powołano grupę sterującą ds. Usług dla Dzieci (Children's Services Steering) w celu nadzorowania kwestii związanych z usługami dla dzieci; realizację Zintegrowanego Planu Usług dla Dzieci lub Młodzieży; oraz reformę prawną poprzez modyfikację: Ustawy o Ochronie Dzieci (Szkocja) z 2003 roku, Ustawy o Ochronie Szczególnie Wrażliwych (Szkocja) z 2007 roku oraz Ustawy o Usługach dla Dzieci (Szkocja). Część pierwsza projektu ustawy zobowiązuje agencje do pomocy dzieciom w dostępie do odpowiednich i terminowych usług. Przewiduje się, że zostanie to osiągnięte dzięki nowym obowiązkom obejmującym ustalenia dotyczące skoordynowanej wspólnej pracy, z uwzględnieniem opinii odpowiednich dzieci i osób, szczegółowej oceny dobrostanu dziecka i podjęcia odpowiednich działań. Drugim elementem jest zmiana sposobu przesłuchania dzieci.

W 2001 roku uchwalona została *Ustawa o Regulacji Opieki* (Szkocja). Ustawa doprowadziła do powstania nowego organu regulacyjnego - szkockiej Komisji ds. Regulacji Opieki, która jest również odpowiedzialna za rejestrację i dyscyplinę pracowników socjalnych, regulację kształcenia profesjonalnego i zawodowego oraz publikację kodeksów postępowania (Gibbons-Wood, 2008, p. 9).

Administracja Komisji jest podzielona na pięć regionów. W każdym regionie znajduje się departament. Siedziba główna jest w Edynburgu. Jedną z funkcji Komisji Opieki jest uregulowanie usług opieki. Usługi należy oceniać w oparciu o zestaw krajowych standardów opieki, co zapewnia użytkownikom spójność. Normy krajowe oparte są na następujących zasadach: godność, prywatność, wybór, bezpieczeństwo, realizacja potencjału, równość i różnorodność (www.carecommission.com).

PODSUMOWANIE

Głównymi formalnymi źródłami prawa, które dotyczą pracowników socjalnych, są ustawy (parlamentu Wielkiej Brytanii lub Szkocji). Wszelkie przepisy uchwalone przez parlament szkocki muszą być zgodne z Europejską Konwencją Praw Człowieka, a parlament szkocki jest uprawniony do stanowienia prawa w dowolnej dziedzinie, która nie jest zastrzeżona dla parlamentu Wielkiej Brytanii (Guthire, 2016, p. 7).

Zastanawiając się nad historycznym rozwojem prawa pracy socjalnej w Szkocji, niewątpliwie wyróżnić należy: *Ustawę o Pracy Socjalnej* z 1968 roku, która stanowiła w istocie statut założycielski nowoczesnych wydziałów pracy socjalnej; odegrała również zasadniczą rolę w jednoczeniu różnych agencji opieki społecznej w nowoczesne jednolite usługi.

BIBLIOGRAPHY:

- Cooper, The Creation of the British Personal Social Services.
English, Social Services in Scotland.
- Ferguson, Scottish Social Welfare.
- Gibbons-Wood, L. (2008). *Social Work Law in Scotland*, Edinburgh.
- Guthire, T. (2016). *Social Work Law in Scotland*, London.
<https://www.webarchive.org.uk/wayback/archive/20180213002246/>
<http://www.gov.scot/Publications/2002/11/15820/14013>
(access: 15.09.2019)
- <https://www.webarchive.org.uk/wayback/archive/20180213002246/>
<http://www.gov.scot/Publications/2002/11/15820/14013>
- Kamiński, T. (2004). *Praca socjalna i charytatywna*, Warszawa.
- Levitt, *Poverty and Welfare in Scotland*.
- Moore and Wood, (1992). *Social Work and the Criminal Law in Scotland*.
- Skidmore, R. A. (1996). *Wprowadzenie do pracy socjalnej*, Warszawa.
- Stair Memorial Encyclopedia, vol. 22, Social Work 1.
- Titmuss, *Problems of Social Policy* (HMSO, 1950).
- Tokarek, T. (2007). *Historia działalności charytatywnej w Europie – od czasów starożytnych do końca XIX wieku*. In: *Leczyć – uzdrawiać – pomagać*, ed. B. Płonka-Syroka, A. Syroka, Wrocław.
www.carecommission.com (access: 15.09.2019)